

קידושין נמנעת משוכצת באבני חן

מבוא

נהוג ומקובל לקדש אשה בטבעת חלקה ופשוטה, ללא עיטורים וחריתות, וללא שיבוץ אבני חן (יהלומים וכדו'). דין זה נובע מעובדת אי ידיעתה של האשה המתקדשת את ערכה או שוויה המדויק של הטבעת המשוכצת, ויש חשש שהסכמתה לקידושין הוא בשל הערכתה את הטבעת בשווי גדול יותר ממה שהטבעת שווה באמת. אנו נברר את מקורותיו של הדין, ונעלה את השאלה האם הדברים אמורים גם במצב בו האשה המתקדשת יודעת בוודאות את שוויה של הטבעת המשוכצת או החרותה, כפי שנהוג ומקובל כיום, שבני הזוג הולכים ביחד לפני החתונה ובוחרים את הטבעת, והמתקדשת יודעת בדרך כלל כמה שילם המקדש בעבורה.

א. קידושין בחפץ יקר

הגמרא (קידושין ז, ב) דנה על אדם שקידש אשה בבגד יקר - 'שיראי'. רבה סובר שאין צורך בכך ששמאים ישומו את הבגד לפני שתקבלם האשה, ואילו רב יוסף סובר שיש צורך בכך. בהעמדה ראשונה, מסבירה הגמרא שרבה ורב יוסף מסכימים שאם הבעל אמר לאשה שתקדש לו 'בכל דהו', דהיינו בערכו של הבגד, מבלי לנקוב בשווי, ומתוך הנחה שבוודאי הוא שווה פרוטה, אזי היא מקודשת. מחלוקתם היא במקרה שאמר לה: 'התקדשי לי בסכום מסוים', ונתן את הבגד בהנחה שהבגד שווה בערכו לסכום שהוא נקב. רבה סובר שאין צורך בשומא, מאחר שהבגד שווה לסכום שהוא אכן נקב. רב יוסף סובר שיש צורך לשום, מאחר שהאשה איננה יודעת להעריך את שווי המדויק של הבגד, "ולא סמכה דעתה". בהעמדה שנייה מסבירה הגמרא, שרב יוסף חולק גם במקרה שאמר לה התקדשי לי 'בכל דהו', וסובר שגם אז יש צורך בשומא, משום שיש לנקוב בסכום מדויק בשעת הקידושין.

שתי ההעמדות בגמרא מבטאות שתי אפשרויות עקרוניות בהבנת שיטתו של רב יוסף: בהעמדה הראשונה הדיון הוא בגמירות דעתה של האשה ובידיעתה הסובייקטיבית מהו שווי של החפץ. לעומת זאת, להעמדה השנייה, הדיון הוא

במישור האובייקטיבי, דהיינו: בצורך שהמקדש ינקוב בסכום או בערך מדויק של החפץ בו הוא מקדש¹. שיטת רבה אינה משתנה בין שתי ההעמדות, שהרי לדעתו בכל מקרה אין צריך הערכה. בסוף הסוגיה (ט, א) מכריעה הגמרא: והלכתא: שיראי לא צריכי שומא.

ההכרעה אם כן היא, בכל מקרה, ולפי שתי העמדות של הגמרא, כדברי רבה, שאין צורך בשומא. ומכאן, שכשהמקדש נותן לאשה חפץ יקר, אין צורך לשום אותו, בין אם אמר לה התקדשי לי 'בכל דהו', ובהנחה ששווי של החפץ הוא לפחות שווה פרוטה, ובין אם נקב בסכום מסוים, השווה בערכו לחפץ שהוא נתן לה. כך יוצא מפשטות הסוגיה. אלא שהראשונים, על אתר, חידדו נקודות מסוימות בסוגיה, והסיקו מסקנות אחרות.

ב. המקדש בטבעת משובצת וחרותה - שיטת רבנו תם

על הכרעת הגמרא בסוגיית שיראי (שם ט, א), אומר ר"ת (תוס' שם ד"ה והלכתא):

דווקא שיראי הוא דלא צריכי שומא, לפי ששומתן ידוע קצת ואין רגילין לטעות בו כל כך. אבל שאר דברים, כגון אבנים טובות ומרגליות, שיש שאינם טובות אלא מעט, ורגילים לטעות בהרבה יותר משוויים - צריכי שומא, משום דלא סמכה דעתה. ולפיכך נהגו העולם לקדש בטבעת² שאין בה אבן.

מדברי רבנו תם עולה שהדיון בגמרא על שיראי (בגד יקר), הוא מודל לדוגמאות אחרות של חפצים שהאשה בקיאה ויודעת את ערכם. אבל חפצים יקרים אחרים, כמו אבנים טובות ומרגליות, שבהם קשה להבחין בין טובות למזויפות (= "שיש שאינם טובות אלא מעט"), ושערכם לא ידוע לרוב האנשים ובכללם גם לאשה המתקדשת (= "ורגילים לטעות בהרבה יותר משוויים") - צריכי שומא, "משום דלא סמכה דעתה". מי שאמור לקבוע את ערכם הם אנשי מקצוע הבקאים בעניין וכפי שפירש הריטב"א את דברי רבנו תם:

אבנים יקרות וכיוצא בהם שאין בקיאים בהם אלא אומנים ומצוי בהם הטעות גדולה מאוד, דברי הכל צריכי שומא³.

1. בשו"ת ציץ אליעזר (חכ"א סי' מא) הסביר אחרת את מחלוקת רבה ורב יוסף. הסבר אחר להבחנה בין שתי ההעמדות בגמרא ניתן למצוא בפני יהושע (שם, ד"ה ההוא גברא) ובשו"ת שרידי אש (ח"א סי' פה עמ' רלו). כמו כן ראה עוד: הרב נח שמונובין, שיראי צריכי שומא, (מוריה שנה י, גליון ה-ו ניסן תשמ"א עמ' לב-לו); הרב שמחה מרדכי זיסקינד ברוידא (שם דרך, סי' ז); הרב נחום אליעזר רבינוביץ' (יד פשוטה, הל' אישות ז, יח; מופיע גם בהר המלך ח עמ' רלט- רמא).
2. במשנה ובתלמוד לא נזכר שהאיש מקדש את האשה בטבעת דווקא, אם כי בגמרא (קידושין מה, א; ב"ק צט, א) נאמר: "עשה לי שירים (רש"י בקידושין: 'אצעה' רש"י בב"ק: 'צמיד'), נזמים וטבעות ואקדש לך ועשאן - מקדשת". אלא ששם מדובר שהיא מתקדשת לו בשכר פעולתו. ממתי נהגו לקדש בטבעת, ומנין למדו זאת! הרב אריאל פיקאר (תחומין כ עמ' 311 ה' 1), משער שהדבר נלמד ממנהגי הרומאים ששלטו בארץ. אך הרב יעקב ורדיגר (בספר עדות לישראל עמ' לח-מ) מביא את דברי רס"ג, ומפירושו עולה שכבר בתחילת בית שני נהגו לקדש בטבעת. בעורא ב, ובנחמיה ז, יש רשימה ארוכה של משפחות שעלו מבבל, וביניהם משפחת "בני טבעות" (נחמיה ז, מו), ופירש רס"ג: "בני הטבעות- שקלקלו אבותיהם וכו' קודם שיכניסו לחופה והיו סומכין על קידושי טבעות ומקלקלין עם ארוסתיהן בלא כתובה". פרשנות המקדימה את הקידושין בטבעת לתקופה שלפני מתן תורה, בה עדיין לא נהגה מצוות קידושין, מצויה ב'דעת זקנים מבעלי התוספות' (בראשית לח, יז). על דברי תמר ליהודה: "חותמך ופתילך" הם מפרשים: "פירוש: טבעתך שאתה חותם בה, וקדשה בטבעת". אלא שגם בעל ספר עדות לישראל מסכים, שבגמרא ובראשונים לא הוזכר בצורה ברורה שמקדשים בטבעת דווקא. הרב יוסף צובירי (בספרו ויצבור יוסף בר, חלק ד עמ' עד-עו) כותב שבתימן נהגו לקדש במטבע כסף עובר לסוחר או בפירות טובים כגון שקדים, רימונים ותמרים, ורק האשה המתקדשת אוכלתם, ורק בארץ ישראל החלו לנהוג בטבעת, ואין לשנות.
3. מדברי רבנו תם פסק גם המרדכי (קידושין אות תפה; וכן בספר המרדכי לקידושין, מהד' יעקב רוט, ירושלים: בימ"ד לרבנים

ואולם, מסוגיות גמרא אחרות עולה שקידשו באבנים טובות: "הוסיף לה נופך משלו" (קידושין מח, ב); "ההוא גברא דקדש באבנא דכוחלא" (שם יב, א). רבנו תם מביא שלוש אפשרויות להסביר סוגיות אלו:

א. העריכו אותם קודם החתונה, וממילא האשה ידעה את שוויים.

ב. מדובר על סוג אבנים טובות ששוויים האמיתי ידוע.

ג. אין מדובר על אבנים מיוחדות אלא אבנים פשוטות.

את דעת רבנו תם ניתן לבאר בשתי דרכים:

א. גם רבה סובר שיש מקום לחלק בין חפצים שערכם ידוע לכול, לבין חפצים שערכם לא ידוע לכול, ומכאן שמחלוקת רבה ורב יוסף מצטמצמת למציאות של חפצים שקל להעריך את שוויים, ורבה מודה בעצם לרב יוסף שחפצים שערכם לא ידוע, יש להעריכם קודם החתונה.

ב. רבנו תם סובר שבחפצים שערכם לא ידוע יש לפסוק כרב יוסף.

המפרשים נחלקו בשאלה האם לשיטת רבנו תם רק במקרה שהמקדש נוקב בערכם של האבנים הטובות יש בעיה, כמו בהעמדה הראשונה של הגמרא, או שמא גם כאשר המקדש אומר לה התקדשי לי 'בכל דהו', וכפי ההעמדה השנייה⁴. בשולחן ערוך (אה"ע סי' לא סעי' ב) נפסק:

יש אומרים שאם קדשה בדבר שאין בקיאיין בשומתן ופעמים טועים בהם הרבה, כגון אבנים טובות ומרגליות וכיוצא בהם, ואמר לה: התקדשי לי באבן זו ששווה נ' זוז - צריך שומא, דלא סמכה דעתה. ויש מי שאומר שאפילו קידש באבן סתם, ולא אמר לה ששווה נ' זוז, צריכה שומא, ולכך נהגו לקדש בטבעת שאין בה אבן.

על כך מוסיף הרמ"א:

ואם קדשה בטבעת שיש בו אבן, או בסתם טבעת, ונמצא של נחושת, אע"פ שאין דרך לקדש בכך, חיישינן לקידושין (ב"י בשם תשובת הרשב"ץ ומרדכי פ"ק דקדושין). ואפילו אמרו העדים תחת החופה שהוא של זהב, ונמצא נחושת, אע"ג דלענין דינא נראה דלא הוי מקודשת, אפ"ה יש להחמיר לענין מעשה (תשובת מיימוני סוף הלכות נשים). ומ"מ נוהגין תחת החופה לשאול לעדים אם הטבעת שווה פרוטה, כדי שתדע הכלה שאין מקדשה רק בשווה פרוטה (א"ח). גם נוהגין לכסות פני הכלות הצנועות, ואינן מקפידות במה מקדש אותן (מבואר בתשובת הרשב"א).

השולחן ערוך פסק כשיטת רבנו תם. הדעה הראשונה המובאת בשו"ע היא דעת הטור, הרא"ש, הב"י והב"ח בהבנת רבנו תם, ואילו הדעה השנייה היא דעת הרשב"א, הר"ן והסמ"ג בהבנת רבנו תם.

מכל מקום, דברי רבנו תם והסוברים כמותו, אמורים במקרה שערך הטבעת איננו ידוע לאשה. לפי הדעה הראשונה, המקדש הוא זה שמעריך את שווייה, ולא מעריך מקצועי, והמתקדשת איננה סומכת על כך; ולדעה השנייה גם המקדש

דאמריקה, תש"ן עמ' 116-112, ובהגהות מיימוניות הל' אישות פ"ז אות ה, פ"ח אות ב. בספר כלבו (סי' עה ד"ה המקדש באסורי) כתוב דין זה בשם הר"ן: "ואמר רבינו תם דווקא שיראי אבל אבן טובה צריך שומא ודאית קודם, והר"ף ז"ל כתב ולכך אין מקדשין האשה בטבעת שיש עליו אבן עד שישירו האבן". וכך כתבו גם האגודה (פ"ק דקידושין סי' ז) ואבודרהם (סדר ברכות ארוסין ונישואין). וראה עוד באוצר הפוסקים (חי"א עמ' ק, א-ב).

4. בסיכום שיטות הראשונים והפוסקים על בירור הלכה לקידושין ז, ב. דיון בסברת ר"ת - ראה בדברי הרב יחזקאל סרנא (בית יחזקאל, קידושין סי' ז; ובשמו, בספר באר לחי ראי, לרמב"ם הל' אישות ז, יח, עמ' קיב-קכז).

לא העריך את שוויה, והטבעת עצמה לא הוערכה בידי מעריך מקצועי, ולכן איננה מקודשת. המכנה המשותף לשתיהן הדעות הוא, שערך הטבעת לא ידוע לאשה, משום שלא הוערך בידי מי שמבין בדבר, וממילא לא סמכה דעתה⁵.

ג. המקדש בטבעת משובצת וחרותה - החולקים על שיטת רבנו תם

כמה ראשונים חולקים על רבנו תם, וביניהם הריטב"א (קידושין ט, א; כח, א). הטיעון המרכזי של הריטב"א כנגד שיטת ר"ת הוא: מדוע דבר כל כך חשוב ומשמעותי במחלוקת רבה ורב יוסף לא נזכר בגמרא במפורש? הגמרא האריכה לדון בהבנת מחלוקתם, העמידה שתי העמדות, אך לא כתבה שדבריהם אמורים רק בחפצים שהם כמו שיראי. מסקנתה היא שהלכה כרבה בכל מקרה, ולפי שתי ההעמדות בגמרא. לגבי קושיית ר"ת, מדוע הגמרא לא אמרה שהלכתא כרבה, אלא אמרה "והלכתא שיראי לא צריך שומא", הסביר הריטב"א שהדבר בא ללמדנו שהלכה כרבה בשתי העמדות של הגמרא. הסבר נוסף בשם יש מפרשים הוא שמאחר ורב יוסף הביא כמה ראיות לדבריו, היה צריך לציין שהלכה ששיראי אינם צריכים שומא⁶.

הרי"ף (קידושין ג, ב) כתב באופן כללי ששיראי לא צריכים שומא, ולא חילק כמו ר"ת, ונראה שגם הרמב"ם לא סובר כר"ת. כך פסק הרמב"ם (הל' אישות ז, יח):

אמר לה הרי את מקודשת לי בבגדים אלו שהן שווין חמישים דינרים והיו של משי וכיוצא בהן שהאשה מתאוה להן: אם היו שווין חמישים - הרי זו מקודשת משעת לקיחה ואינן צריכין שומא בשוק, ואחר כך תהיה מקודשת כדי שתסמוך דעתה. אלא הואיל והן שווין כמו שאמר לה הרי זו מקודשת משעה ראשונה. ואם אינן שווין אינה מקודשת.

המג"מ מדייק מלשון הרמב"ם שדין זה אמור בשיראי וכיוצא בהם שהאשה מתאוה להם, ולכן דנו דווקא על שיראי ולא על כל דבר. הוא מציין את שיטת ר"ת. הלח"מ מאריך לדון בדברי המג"מ וכותב שהחלוקה בין שיראי לדברים אחרים היא רק לפי ההעמדה הראשונה בגמרא, אך לפי ההעמדה השנייה אין לחלק בין שיראי לבין חפצים אחרים⁷.

5. בעקבות שיטת רבנו תם, כתבו הפוסקים האחרונים שאין לקדש בטבעת שיש בה עיטורים וחריות, שמא דעתה של המתקדשת להתקדש בשווייה של החריתה שאין בה שווה פרוטה. ראה: הרב שמחה באמבערגר (שו"ת זכר שמחה סימן קעח; הנישואין כהלכתם (עמ' ריד, פרק ז סעי' ז-יא והע' 22) ומציין לספר נתיבות השלום (נתיב יד סעי' ו), שולחן העור (ח"ב דף מ טור א) ומנהיגי חב"ד (עמ' עו), שאין חרותם על הטבעת. לעומתם, בבן איש חי (ח"א פר' שופטים סעי' ח אות ה) כותב שנוהגים לחרות על הטבעת.
6. כך כתוב בר"ן (לרי"ף קידושין ד, א), בשיטה לא נודע למי, ובמאירי. ברא"ש (פ"א ס"ח ח) מובא הדבר בשם ר"י, וכן בתוספות הרא"ש. הרא"ש (בפסקיו שם) והר"ן (שם) כותבים בשם אחרים שהלכה כרבה בכל מקרה, ואין לחלק בין חפצים שונים. כך ניתן להבין גם מדברי הרמב"ן בחידושי קידושין (ט, א) הכותב שהלכה כרבה נגד רב יוסף, והגמרא נקטה כדרכה שהלכה כר' אלעזר וכרבה אמר רב נחמן, מפני שאין עליהם חולק. כך ניתן גם להבין מדברי הרמב"ן בחידושי לב"מ (מו, א ד"ה ותמהני; מובאים גם בשיטה מקובצת שם), שכתב: "אסיקנא (קידושין ט, ב) בענין קדושי אשה דשיראי לא צריכי שומא ואע"ג דאשה לא בקיאה בשומא, ואיכא למימר דשאני אשה דניחא לה בכל דהו וכיון ששוין פרוטה מקודשת דהא גמרה ומקניא נפשה בגוף השיראין". אם כי ע"י מה שכתב בשו"ת חתם סופר (ח"ז סי' לה ד"ה והנה מה), על דברים אלו של הרמב"ן.
7. דיון בשיטת הרמב"ם ע"י באוצר הפוסקים ח"א עמ' קמו-ק.

מכל מקום, מדברי הרמב"ם עולה, שהדיון בגמרא במקרה שאדם קידש בבגד יקר, משמש מודל לדוגמאות אחרות שהמכנה המשותף שלהם הוא לא כמו דברי ר"ת - חפצים שהאשה בקיאה בהם ויודעת את ערכם, אלא חפצים שהאשה מתאוה להם. כך מסביר הר"ן (לרי"ף ג, ב) את הרמב"ם. לדברי הרמב"ם יצא, שחפצים שאין האשה מתאוה להם, צריך להעריכם לפני שמקדשה. אך גם אם יעריכום רק אחרי החופה, תהיה מקודשת כבר מזמן החופה. חפצים שהאשה מתאוה להתקדש בהם, היא מקודשת גם אם לא העריכו אותם, מאחר והיא מוכנה להתקדש בהם, ולא כל כך משנה לה מה שווים המדויק. נראה שגם טבעת שיש בה אבן טובה, ובודאי אם היא ללא אבן טובה, נכללת בהגדרה של דבר שהאשה מתאוה להם, ואין צורך להעריכם לפני כן.⁸ הגדרה של חפצים שהאשה מתאוה להם, באה לשלול חפצים שעומדים לסחורה.⁹

מכל מקום, ראשונים רבים לא קיבלו כלל את דברי רבנו תם, ולדידם, כשם ששיראי אינם צריכים שומא, והאשה מתקדשת גם אם היא לא יודעת את שווי המדויק של החפץ, כך גם בכל חפץ אחר, כולל גם טבעת עם אבני חן ומרגליות. לשיטתם ברור שבמצב בו המתקדשת מודעת לשווי של החפץ, היא מקודשת.¹⁰ יחד עם זאת, הטור והשו"ע לא הזכירו את הבחנותיו של הרמב"ם, וכן לא את השיטות החולקות על ר"ת, והשו"ע (אה"ע לא, ב) פסק כרבנו תם, המובא כשיטת "יש אומרים". ומאחר שיש מחלוקת בשאלה זו, הציע המאירי (קדושין ז, א) את הדבר הבא:

מתוך שהרבה רבנים מסכימים בכך (כשיטת ר"ת), נהגו להחמיר שלא לקדש בטבעת עם אבן, אלא אם כן מודיעין אותה בפירוש שלא יהא דעתה אלא על הטבעת.

דהיינו: שאם בכל זאת, היא התקדשה בטבעת משובצת, אזי מודיעים לה שכונת המקדש לקדשה רק בטבעת עצמה ולא באבן המשובצת. על הלכה זו כתב הרמ"א:

ומ"מ נוהגין תחת החופה לשאול לעדים אם הטבעת שווה פרוטה, כדי שתדע הכלה שאין מקדשה רק בשווה פרוטה (א"ח). גם נוהגין לכסות פני הכלות הצנועות, ואינן מקפידות במה מקדש אותן (מבואר בתשובת הרשב"א).

דברי הרמ"א אמורים גם במקרה שמקדשה בטבעת רגילה. ערוה"ש (לא, ח) מציין שבמדינתו אין נוהגים לשאול את העדים אם הטבעת שווה פרוטה, אך בזה שנוהגים לכסות את פני הכלות, הרי זה כאילו הן אומרות, קדשני בכל מה שתצא, ובלבד שיהא שווה פרוטה. אלא שבכל מקרה לא מקדשים בטבעת משובצת, מפני שאנו חוששים שכונתו היתה לקדשה בטבעת ששוויה גבוה. נראה שהסברו של ערוה"ש להצדיק את המנהג המקובל שלא לקדש בכל מקרה בטבעת שיש בה אבן, לא מתאים לגמרי עם דברי הרמ"א, שהרי מפשטות דברי הרמ"א עולה ששואלים את העדים אם הטבעת

8. בשו"ת באר מים חיים (הרב חנ"ר מוצירי, סי' יג) כתב: "אין לך דבר שהאשה מתאוה לו יותר מאבנים טובות ומרגליות, ולדעת הרמב"ם לא צריך שומא". כך מסביר את הרמב"ם גם בשו"ת חתם סופר (אה"ע סי' פב ד"ה שוב); בבית שמואל (אה"ע סי' ס"א ס"ק ב), בערוה"ש (אה"ע לא, ח). וראה מקורות נוספים באוצר הפוסקים (חי"א עמ' קמו, א סעי' ג).

9. כך סובר המקנה בקידושין ח, א ד"ה לא, ובקונטרס אחרון סימן לא ס"ק ב. וראה עוד בים של שלמה קידושין א, ט מה שכתב על דברי הרמב"ם הללו.

10. ראה עוד באוצר הפוסקים חי"א עמ' קמו, ב - קמו, א.

שווה פרוטה, כדי לפתור את בעיית סמיכות דעתה בכל מקרה ובכל מצב, גם בטבעת רגילה, וממילא פיתרון זה מועיל גם לטבעת משובצת. אם הרב עורך החופה שואל את העדים אם הטבעת שווה פרוטה, יכול הוא לומר גם לחתן וגם לכלה שעל אף שהטבעת שווה יותר מפרוטה, יתנו דעתם שהקידושין חלים רק בשווה פרוטה ממה שהוא נותן לה.

ד. כשמחיר הטבעת המשובצת ידוע בבירור לכלה

כל המחלוקת בראשונים בה עסקנו עד עתה היא בהנחה שהאשה המתקדשת איננה יודעת את שוויה של הטבעת, והיא תטעה בדעתה, ותחשוב שהטבעת שווה יותר ממה שהיא שווה באמת. אך נראה גם מדברי רבנו תם וההולכים בשיטתו, שאם העריכו בצורה ברורה ע"י אנשי מקצוע את ערכה של הטבעת לפני החופה, והיא מודעת לכך, לא צריכה להיות כל בעיה והקידושין תופסים לכתחילה. דינו של רבנו תם הוא רק כשלא העריכו לפני החתונה את שוויה של הטבעת המשובצת. כך כותב תלמיד הרשב"א (קידושין ז, ב):

כי מקדש בטבעת שיש בה נופך לא הוי מקודשת אלא אם כן שמוה בפניה.

בעל ערוך השולחן (שהבאנו לעיל) כותב זאת במפורש:

אבל בטבעת עם אבן טוב, שכל אשה יודעת ששווי הרבה מאד, לא יועיל כל אלה לשארי רבותינו, דאכתי

תאמר אף שכסיתי פני, מכל מקום ידעתי שהוא שווה הרבה, ואם כן נצטרך שומא מקודם הקידושין.

מטרת השומא לפני הקידושין היא, שהמתקדשת תדע את שוויה של הטבעת בה היא מתקדשת. מה הדין במקרה שהאשה יודעת את שווי המדויק של התכשיט בו היא התקדשה? דן בכך הרב שמ"ח גאגין, בשו"ת ישמח לב (סי' יד; מובא באוצה"פ חי"א עמ' קמח)¹¹, שם מדובר על אבנט מסוים הנקרא שורא. וכך הוא כותב:

הוי מקודשת גמורה משום ששומתו ידועה כמו שיראי, ובפרט בעיר זו דמשק שנהגו רוב הנשים ללבוש שורא'ס כאלו לאבנט, ומנהג העיר הוא שהנשים יוצאות לשוק לקנות לעצמן עניי המלבושים כאשר יערב להן, לא ע"י בעליהן, והן נושאות ונותנות בערכן יותר מהאנשים ואפילו הנכבדות כך הוא, ובדאי יודעות הן בטיב הידיעה שיווי השורא, ובדאי דלשיראי מדמינן לה דלא צריכי שומא.

כיום מקובל אצל זוגות רבים, כולל זוגות המקפידים בשמירת תורה ומצוות, שבני הזוג הולכים ביחד לפני החתונה לחנות תכשיטים, ובחרים יחד את טבעת הנישואין. במקרה כזה האשה יודעת בבירור כמה עלתה הטבעת, ואם כן, יש מקום לומר שבמקרה כזה יהיה מותר לקדש בטבעת משובצת¹². נראה שלא צריכה להיות כל בעיה, שהרי היא יודעת מעצמה את המחיר בשל היותה נוכחת בקנייה. דין זה יהיה נכון גם במקרה שהודיעו לה את שווי הטבעת בה היא מתקדשת, כשם שמודיעים לכלה שהטבעת היא של כסף ולא של זהב¹³. כיום, שנהוג לקבל קבלה וחשבונית בעת קנייה,

11. מקרה דומה מובא באוצר הפוסקים שם, בשם שו"ת באר מים חיים, הרב חנ"ר מוצירי, סי' יג (בסופו).

12. התייחסות למציאות כזו, בו בני הזוג הולכים ביחד לבחור טבעת נישואין, כמשפיעה על דין קידושין בטבעת משובצת, נמצא בספר בית חתנים, הרב משה פנירי, ירושלים: תשנ"ח עמ' מד הע' כח. הוא משתמש בסברה זו, רק למציאות, בה בדיעבד קידש בטבעת משובצת, שאז לא יצטרכו קידושין שניים, "שהרי כיום מתלווה הכלה לחתן בשעה שהולך לקנות את טבעת הקידושין, ויודעת כמה שילם בעבורה".

13. ע"י למשל שו"ת לבושי מרדכי סימן רעד; שו"ת לחם רב סימן כ; שו"ת מהרש"ג ב סימן רמו.

אפשר גם לבקש מהחתן שיציג את הקבלה והחשבונית כדין וכחוק, ואז תדע האשה בוודאות כמה הוא שילם בעבור הטבעת.

יתר על כן, נראה שבעיה זו של "לא סמכה דעתה של האשה" קיימת כיום לכאורה, גם בטבעת רגילה, שהיא איננה משובצת. לא כל אשה בקיאה בשויין של טבעות, כולל גם טבעות פשוטות, ובוודאי לא כל גבר. מחירי טבעות זהב המיועדות לחופה, נעות כיום בין סכומים שונים, בין מעל למאה שקלים עד אלפי שקלים, מאחר שהדבר תלוי בכמה גורמים משתנים.

המשתנים הקובעים את מחירה של כל טבעת הם שקלול של מספר מרכיבים: מחיר אוניקית זהב בעולם, משקל הטבעת בגרמים, כמה קאראט¹⁴ יש בה¹⁵, גודל הטבעת, עוביה, עיצובה (ידני או מכני), ואף החנות בה היא נרכשה. אותה טבעת בדיוק, יכולה להימכר בחנות תכשיטים אחת במחיר מסוים, ואילו בחנות אחרת, הנחשבת ליוקרתית יותר, במחיר גבוה הרבה יותר.

מכאן שאותו חיסרון בסמיכות דעתה של האשה במחיר טבעת משובצת, קיים בזמננו גם בטבעות רגילות. דברי הרשב"א (בחידושו לקידושין ט, א) באשר לטבעת משובצת, נכונים גם ביחס לטבעת רגילה: "ויש אחת, שווה כפלי כפלים מחברתה".

פתרון הבעיה יהיה בהודעה לחתן, לכלה ולעדים, שהקידושין הם בשווה פרוטה מהטבעת, או לומר את המחיר המדויק של הטבעת, או אף להציג קבלה וחשבונית מסודרת כחוק, ואז לא צריך להיות כל הבדל בין טבעת רגילה לבין טבעת משובצת.

בצירוף דברי השו"ע שהאשה מוכנה להתקדש בשווה הפרוטה, וכן בצירוף הסברה שהמתקדשת בעצם לא מקפידה על שווי הטבעת, והיא יודעת ברוב המקרים גם את שוויה האמיתי של הטבעת המשובצת, נראה שלא אמורה להיות מניעה

14. זהב הוא מתכת רכה, שניתן לעשות ממנה תכשיט שיחזיק לאורך ימים, רק אם יערבו בה נחושת. התכשיטים המוכרים לנו הם בדרך כלל סגסוגות (זהו המונח שקבעה האקדמיה ללשון העברית לחומרים שמעורבים בהם מתכות שונות) של זהב ונחושת ביחסים שונים. ההרכב של סגסוגת זהב מבוטא כמספר החלקים של זהב בתוך 24 חלקים של הסגסוגת. היחס הזה קרוי קאראט. (מקורה במילה היוונית KERATIA). זהב טהור הוא זהב של 24 קאראט. סגסוגת זהב המכילה 75% זהב (18 חלקים מתוך 24), ו-25% נחושת, היא של 18 קאראט. סגסוגת שבה 50% זהב ו-50% נחושת, היא זהב של 12 קאראט (חצי מ-24). הטבעות הפשוטות הרגילות הן בדרך כלל של 14 קאראט. משיחה שקיימת עם מוכר בחנות תכשיטים, מסתבר שיש בני עדות מסוימות שמקפידים לקנות טבעות כלה של 18 קאראט, ויש אף של 24 קאראט.

15. בספר 'הנישואין כהלכתם' (עמ' ריד, פרק ז, סעיף ז-יא, הע' 22) מביא שיש שמגירים את החותמת בה נרשם אחוז הזהב בטבעת, כך נהג האדמו"ר מהרי"צ מלובביץ' (ליקוט - לובביץ' י"ד בכסלו תשל"ט). הוא מציין שכך גם נהוג בחוג ישיבתי מסוים בירושלים, ונימוקם, כי אולי מידת האחוז הרשומה איננה מדויקת ותסבב טעות למתקדשת. הוא מעיר על כך שלכאורה רצוי להודיע למתקדשת שגיררו את החותמת, שהרי בכך מפחיתים מערכה של הטבעת, ולא תבוא לטעות בשוויה. לענ"ד, אין צורך לעשות כן, שהרי אם קונים את הטבעת בחנות תכשיטים ידועה ובעלת שם, אין חשש שכתבו מידה לא נכונה של הקאראט, ואדרבה המתקדשת תדע בבירור מהי ערכה של הטבעת.

לקדש בטבעת משובצת¹⁶. מצד שני ניתן לומר שהמנהג שלא לקדש בטבעת משובצת או עם חריתות, התקבל באופן כללי בקהילות ישראל, ואולי בעצם קבלה זו של קהילות ישראל, נעוץ עניין פנימי עמוק¹⁷. לכן לכתחילה, בכל מקרה ובכל מצב אין לקדש בטבעת משובצת, גם אם הכלה יודעת את שוויה האמיתי של הטבעת בה היא מתקדשת. אך אם בכל זאת קידש בטבעת משובצת או חרותה - קידושיו קידושין בדיעבד, ואין צורך בקידושין שניים.

16. פרופ' דניאל שפרבר במאמרו: "טבעות נישואין שאינן טבעות נישואין" (מנהגי ישראל, ירושלים: מוסד הרב קוק, תשנ"ה, עמ' קמג-קמט), מביא צילומים של טבעות מאיטליה בעיקר מהמאה הי"ד למניינם, שיש על גביהם מעין בית קטן דמוי בתי כנסת, וחריתות ובהם כתוב 'מזל טוב'. היה מי שטען שלא קידשו בטבעות אלה בפועל, אלא היה זה רק לנוי. הוא עצמו סובר שאלו הם טבעות האירוסין. אך על פי דברינו יתכן, שאולי מדובר על מקום בו לא נהגו כדעת רבנו תם, ובלבד שהכלה מודעת לשוויה האמיתי של הטבעת.

17. **על מרכיבי טבעת הקידושין, נמצאים מקורות בספרות הפנימית.** עצם הקידושין בטבעת, נמצא בתיקוני זוהר (תיקון חמישאה עמ' יט, א הוצאת מרגליות; תיקון עשיראה שם כה, ב). יש הנוהגים להתיך טבעת מיוחדת לקידושין - מרובע מבחוץ ועגולה מבפנים, ומקור המנהג בתורת הסוד. (על' בספר 'הנישואין כהלכתם' עמ' רטו סעי' ז). על קידושין בטבעת זהב או כסף, ראה הסבר על דרך פנימיות התורה, בדברי הרב יקותיאל יהודה הלברשטם, האדמו"ר מצאנז (שו"ת דברי יציב אה"ע סי' נב). אם כי יש שהקפידו בשל נימוקים פנימיים לקדש דווקא בכסף. ראה בן איש חי (ח"א פר' שופטים סעי' ח). כיון שכך, יתכן שגם להקפדה זו הנהוגה בקהילות רבות, שאין לקדש בטבעת משובצת או חרותה, ישנן סיבות פנימיות, על אף שעל פי ה'נלה', ניתן לקדש בטבעת משובצת וחרותה, כשהכלה יודעת את שוויה המדויק של הטבעת המשובצת או החריתה.